

Έτος Γ'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1875.

Φυλ. Δ'.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΕΩΣ ΥΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ.

Διατριβή εκ του γαλλικού ἐρατισθείσα και ἀναγνωσθείσα' ἐν τῷ Φιλικ. Συλλόγῳ
«Ὁμηρος» ὑπὸ Α. Κουρνιάκτη
τῇ 9 Φεβρουαρίου 1875.

Ἐπειδὴ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα παρ' ἡμῖν σπανίως συζητοῦνται, τούτου ἕνεκεν ἐξέλεξα ὡς θέμα τῆς σημερινῆς μου συνδιαλέξεως πρακτικόν τι ἀντικείμενον ὅπερ ὁφαίλει νὰ ἐπιστήσῃ τὰ μέγιστα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν ὑμῶν, καὶ ἐξ οὗ μεγίστη ὠφέλεια δύναται νὰ προκύψῃ διὰ τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν, προπάντων δὲ διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Ἐξετάζοντες τὴν πρόοδον τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν βλέπομεν ὅτι πηγὴ τοῦ πλούτου

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Δ')

καὶ τῆς εὐημερίας αὐτῶν εἶναι α.) ἡ ἐργασία β.) ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ βελτίωσις τῶν ἐργατῶν καὶ γ.) ἡ οἰκονομία καὶ τὸ προορατικὸν πνεῦμα ὅπερ διακρίνει ἐν γένει τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη.

Περὶ οἰκονομίας θέλω λοιπὸν σᾶς ἀμείλῃται σήμερον. Βεβαίως δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ σᾶς ἀποκαλύψω οὔτε φιλοσοφικὰ συστήματα, οὔτε μυστήρια δυσνόητα, ἑκαστος ἐξ ὑμῶν γινώσκει τί ἐστὶ οἰκονομία, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη. Καὶ ἐν πρώτοις δεῶν νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τί ἐστὶ ἐξοικονόμησις. Ἡ λέξις αὕτη δὲν ἐφευρέθη τυχαίως καὶ μόνον ὑπὲρ τῆς ἠθικοποιήσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἀλλ' εἶναι μέγιστον οἰκονομικὸν γεγονὸς ὅπερ ἐπιβάλλεται εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας, εἰς πάντα χρόνον, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὸ ὅποιον ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅρος τῆς προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῷ παρελθόντι καθὼς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἀναγινώσκοντες τὰς ἀφηγήσεις τῶν περιηγητῶν τῶν ἐξιστορούντων τὸν τρόπον δι' οὗ ζῶσιν οἱ ἄγριοι τῆς Νέας Ὀλλανδίας ἢ αἱ φυλαὶ τῶν μύρων τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς, θέλομεν ἀναγνώρισει ὅτι πρωτίστη αἰτία τῆς πείνης ἥτις καταμαστίζει τοὺς δυστυχεῖς τούτους λαοὺς εἶναι ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῆς ἐξοικονομήσεως. Τεῦτα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα ἡμιπολιτισμένα ἔθνη. Ὅποτεν ὁ Μαντεσκιὸς ἠθέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν φρίκην τῶν δεσποτικῶν κυβερνήσεων, λαμβάνει ὡς παράδειγμα τὸν ἄγριον ὕστις στενοχωρούμενος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ βλέπων τὸν καρπὸν κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ δένδρου, κόπτει ἐκ τῆς ρίζης τὸ δένδρον ὥπως δρέψῃ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Ὁ ἄγριος ἱκανοποιεῖ πρὸς στιγμὴν τὴν ὀρεξίν του, ἀλλὰ τὸ δένδρον πίπτει καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁ ἄγονος αὐτοῦ κορμὸς δὲν θέλει θρέψῃ οὐδένα.

Εἰς τὰς τελευταίας βαθμίδας τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς ἀνήκουσιν οἱ Ἑσκιμῶι οἱ κατοικοῦντες τὰς χώρας τοῦ Ἀρκτικού Παγωμένου Ὠκεανοῦ. Ὅποτεν ὁ θερινὸς ἥλιος ὁ φωτίζων ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ συνεχῶς τὰς χώρας ταύτας διαλύει τοὺς πάγους, οἱ λαοὶ οὗτοι παραδίδονται εἰς τὴν ἀλυσίαν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι δι' αὐτοὺς ὁ καιρὸς τῶν ἀγαλλιᾶσεων καὶ τῆς εὐθυμίας. Ἐγκαταλελειμμένοι ἀμέτρως εἰς τὰς ὀρέξεις των δὲν σκέπτονται ἄλλο εἰμὴ πῶς νὰ κορέσωσι τὰς ἐπιθυμίας των. Ὅποτεν ὅμως ὁ χειμὼν χαλεπῶς ἐπέλθῃ μετὰ τῶν διεξοδικῶν αὐτοῦ νυκτῶν, τότε ἡ ὥρα σκληρῶν στερήσεων σημαίνει διὰ τοὺς λαοὺς τούτους, ὁ δὲ θάνατος κάμνει ἄφθονον περὶσμὸν. Αἰτία δὲ τῆς καταστροφῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὅτε τὸ προνοητικὸν αἴσθημα τῆς ἐξοικονομήσεως ἔλειψεν παντελῶς ἀπὸ τοὺς Ἑσκιμῶους μὴ δυνηθέντες νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ἀφθονίας ὥφειλον νὰ προνοήσωσι καὶ διὰ τὴν ἐπαύριον. Τελευταίως σοφὸς τις οἰκονομολόγος κατοικήσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ Χιλὶ ἀναφέρει τὸ ἐξῆς περιστατικόν.

Τὸ Χιλὶ εἶναι σχετικῶς μία ἐκ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐπαρχιῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Ἐντούτοις οἱ χωρικοὶ οἵτινες εἶναι οἱ περισσότεροι Ἰνδοὶ δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἰδέαν καθαρὰν τῆς ἐξοικονομήσεως καὶ τῆς προνοίας. Οἱ λόφοι αὐτῶν εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἀμπελώνων τοὺς ὁποίους ἐπιμελῶς καλλιεργοῦσιν ὁπόταν ὤρως ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ φθάσῃ, ὅλον τὸ χωρίον διατελεῖ ἐν εὐθυμίᾳ, πάντες κάμνουσιν ἀφθόλους σπονδὰς, ὁ δὲ ἔδοιπόρος ὁ διερχόμενος τὴν χώραν αὐτῶν κινδυνεύει νὰ εὕρῃ ὅλους τοὺς κατοίκους βυθισμένους εἰς τὴν μέθην. Ἡ ἐορτὴ παύει ὁπόταν οἱ πίθοι εἶναι κενοί, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους πίνουσιν ὕδωρ.

Ἴδου, κύριοι, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπρονοησίας ἐν τῇ ἀγρίᾳ ζωῇ προξενεῖ ἀδιακρίτως εἰς μικροὺς καὶ μεγάλους ἀνεπανόρθωτον ζημίαν. Εἰς χώραν εὐφορον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅσα ἡ φύσις ἀυθορμήτως χορηγεῖ, οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντοτε δυστυχεῖς. Ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης αὐτῶν πενίας οἱ μαῦροι τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς περιφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ ἱματίων, αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ὥπως καλύψωσι τὴν γυμνότητά των δὲν φέρουσιν ἄλλο εἰμὴ ἐμπροσθέλλαν στενὴν συνεσφιγμένην πέριξ τῆς ζώνης καὶ ψέλλια εἰς τοὺς πόδας. Εἰς τὰς χώρας ταύτας, οἱ ἡγεμόνες ἐπαίρονται ὅσας δύνανται νὰ στολισθῶσι κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας μὲ παλαιὸν τι τετριμμένον φόρεμα στρατιώτου, τὸ ὅποιον ἀντήλλαξαν μὲ ἐμπορὸν τινα τῆς Εὐρώπης ἀντὶ ἐλεφαντίνων ὀδόντων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους τοῦ Καναδά τοὺς κατοικοῦντας τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀγίου Λαυρεντίου. Οὗτοι ὑπὸ δριμύτατον κλίμα ζῶντες βαδίζουσι σχεδὸν γυμνοὶ ὡς οἱ μαῦροι τῆς Αἰθιοπίας. Σήμερον εἰσέτι, ἐν τῇ Ἀρκώτῃ Ἀμερικῇ μεταπλασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πλούτου, ὑπάρχουσι φυλαὶ τινὲς ἀγρίων αἵτινες πλανῶνται εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Μισισσιπί. Αἱ φυλαὶ αὗται καθεκάστην ὀλιγοστεύουσι καὶ ἀποσύρονται

ἐνώπιον τῶν κληρούχων, φοβούμεναι τρόπον τινὰ τὴν ἐπαφὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀπροβλεψία ὑποχωρεῖ ἐνώπιον τῆς ἐξοικονομήσεως καὶ τῆς ἐργασίας ἥτις ὅσον κτηνώδης καὶ ἂν ᾦναι, ὅσκις παρουσιάζεται ἡμῖν ὑπὸ τὸ σχῆμα ἐνὸς σκαπανέως ὀφείλομεν νὰ χαιρετῶμεν αὐτὴν ὡς σημεῖον προόδου καὶ ἀρετῆς.

Ἐξετάσωμεν τώρα τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα μέγαρα τὰ διακοσμοῦντα τὰς μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης, τὴν εὐθυγραμμίαν καὶ καθαριότητα τῶν πόλεων, τοὺς σιδηροδρόμους τοὺς ἐνώνοντας τὰ διάφορα ἔθνη, τὰ βιομηχανικά, τὰ ἐκπαιδευτικά καὶ φιλανθρωπικά καταστήματα, τὰ διάφορα ἐργαλεῖα τὰ ἐφευρεθέντα πρὸς τελειοποιήσιν τῆς γεωργίας καὶ παραγωγὴν πλούτου καὶ θέλομεν ἐννοῆσαι ὁποῖους κόπους κατέβαλλεν ἡ ἀνθρωπότης ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ εὐχάριστον τοῦτο σημεῖον. Ἐπεκτείνωμεν τὴν ἰδέαν ταύτην καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἐνθα παράγεται τόσος πλοῦτος, ἐνθα διαπρέπουσι τόσοι ἔξοχοι ἄνδρες καὶ ἴδωμεν τί ἦσαν αἱ χῶραι αὗται πρὶν ὁ ἄνθρωπος λιπάνει διὰ τῶν γονιμοποιῶν αὐτοῦ ἰδρώτων τὸ ἔδαφος αὐτῶν.

Τίς ἐδημιούργησε τὰ θαύματα ταῦτα; Ἡ ἐξοικονόμησις, κύριοι, καὶ ἡ ἐργασία. Τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, κατατρυχόμενα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐννόησαν ἐπὶ τέλους τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ πρώτη ἡ γεωργία ἐδίδαξεν αὐτούς. Ὁ ἄνθρωπος μεταβάς ἐκ τῆς νομαδικῆς ζωῆς εἰς τὴν γεωργικὴν καὶ τὴν οἰκουρικὴν δὲν ἐπεριωρίσθη μόνον νὰ φρονεῇ ζῶα ὅπως ἐξ αὐτῶν τρέφεται, ἀλλ' ὥφειλε νὰ προβλέπῃ καὶ διὰ τὸ μέλλον. Ἡ πείρα τῷ ἀπέδειξεν ὅτι μετὰ τὴν συγκομιδὴν, δὲν ὥφειλε νὰ καταναλίσκῃ ὅλον αὐτοῦ τὴν σίτον εἰς ὀλίγους μῆνας, οὔτε ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἀλλ' ὅτι ὥφειλε νὰ φυλάττῃ μέρος τι πρὸς σπορὰν ὅπως χρησιμεύσῃ διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος. Τὸ χαρακτηριστικὸν λοιπὸν τῆς ἐξοικονομήσεως συνίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τις ὅπως παράξῃ ἐκ νέου.

Μετ' οὐ πολὺ ἡ πρόβλεψις αὕτη ἔλαβε μεγαλητέρας διαστάσεις, ἡ ἐξοικονόμησις μεγαλοποιηθεῖσα ἐκαρποφόρησεν. Ὁ γεωργὸς ἀπεταμίευσεν πολὺ περισσότερα τῶν ὅσων ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ διὰ τὸν σπόρον αὐτοῦ. Τότε, ἐνῶ αὐτὸς κυρτωμένος ἠργάζετο ἐπὶ τοῦ αὐλακὸς του, ἄλλος τις λαμβάνων τὸ περισσεύμα τοῦ σίτου τοῦ γεωργοῦ, ἠδυνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γεωργικὴν καὶ νὰ κατασκευάσῃ εἰς ἀνταλλαγὴν ἄροτρον, ἐνδύματα καὶ κατοικίαν. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ βιομηχανία. Ὁ ἴδιος τεχνίτης δὲν κατηνάλωσεν εἰμὴ μέρος τῆς ἀντιμισθίας ἣν ἔλαβεν ἐξοικονομήσας τὸ ὑπόλοιπον εἴτε πρὸς ἐπαύξεισιν τῆς οἰκίας του, εἴτε πρὸς ἀγορὰν πρώτης ὕλης, εἴτε ὅπως προπληρώσῃ τοὺς ἐργάτας οἵτινες εἰργάσθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ὁ τεχνίτης κατήντησεν ἐργολάβος καὶ ἕκαστος ἐξοικονομῶν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς του, ἢ ἐπὶ τῆς νομίμου ἀξίας ἣν ἐλάμβανε δι' αὐτὴν, γεωργὸς, τεχνίτης, βιομήχανος, ἐργάτης, πάντες ᾤξησαν τὴν περιουσίαν των διὰ τῆς ἐξοικονομήσεως καὶ τῆς μετριοπαθείας, ἐργαζόμενοι συγχρόνως ὑπὲρ τοῦ δημοσίου πλούτου. Διὰ τοῦ μέσου τούτου, κύριοι, καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀποταμιεύσεων ἐπεσωρεύθησαν ἐν Εὐρώπῃ τὰ κολλοσιαῖα ἐκεῖνα κεφάλαια ἅτινα εἶναι ὡς ἡ κεκοπρισμένη γῆ εἰς τὴν ὁποίαν φυτρώνουσι μὲ δύναμιν οἱ καρποὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐξοικονόμησις εἶναι ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἡ φυτικὴ γῆ εἶναι εἰς τὸν θεισμὸν.

Ἐξ ὅσων λοιπὸν εἵπομεν, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὅτι ἡ ἐξοικονόμησις συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταναλίσκωμεν ὀλιγώτερον τῶν ὅσων παράγωμεν. Ἐπομένως ἡ ἐξοικονόμησις εἶναι διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν τὸ μεγαλύτερον εὐεργέτημα ὑπερδύναται τις νὰ ἐπιθυμήσῃ. Ὀφείλομεν ἐπίσης ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι διὰ κάθε ἄτομον ἡ ἐξοικονόμησις εἶναι λίαν ἐπιθυμητὴ καθότι ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν πλοῦτον ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀσφάλειαν. Προσ-

θέτω δὲ ὅτι αὕτη εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαιὰ δι' ὅλους ἐκείνους οἵτινες ζῶσιν ἐκ τῆς προσόδου τῆς ἐργασίας των, ἔστω ἡ ἐργασία αὕτη ν' ἀποδίδῃ κατ' ἔτος ἑκατομύρια κέρδους ἢ εὐτελῆ τινα ἀντιμισθίαν. Ἡ ἀσθένεια δύναται νὰ προσβάλῃ τοὺς μὲν ὥς καὶ τοὺς δέ· ἡ ἡλικία καὶ ἡ ἀδυναμία βεβαίως θέλουσιν ἐπέλθαι, ἐὰν ἄωρος θάνατος δὲν καταστρέφει τὴν ζωὴν πρὶν τοῦ καιροῦ· ἡ ἀπραξία, ἡ κρίσις ἢ μύρια ἄλλα περιστατικά δύνανται νὰ στερήσωσι τὸν ἐργολάβον ἐκ τῆς ἀντιμισθίας του· καὶ οἱ μὲν ὥς καὶ οἱ δὲ εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ἀπότισιν χρέους ἐὰν δὲν ἐξοικονόμησαν διὰ τὰς κακὰς ἡμέρας καὶ ἐὰν δὲν ἔθεσαν κατὰ μέρος ποσὸν τι τοῦ θερισμοῦ διὰ τὸν χειμῶνα τῆς ζωῆς.

Ὁ τεχνίτης δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐργάζεται, ὀφείλει ὡσαύτως νὰ ἐξοικονομῇ. Ὁ ἐξοδεύων ἀνωφελῶς δέκα λεπτά καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἐξοδεύει ἀνωφελῶς 37 δραχμὰς κατ' ἔτος, καὶ 37 δραχμαὶ κατ' ἔτος εἶναι ὁ τόκος χιλίων δραχμῶν κεφαλαίου. Καὶ ἐπειδὴ ἐν στρέμμα γῆς δὲν ἀποδίδει συνήθως εἰμὴ 18 — 20 δραχμὰς κατ' ἔτος, ὁ ἐξοδεύων ἀνωφελῶς δέκα λεπτά καθ' ἐκάστην, ἐξοδεύει τὸ εἰσόδημα δύο στρεμμάτων γῆς. Ὁ καταδαπανῶν ματαίως τὸν καιρὸν τοῦ χάνει τὰ χρήματα ἅτινα ἤθελε κερδίσει ἐργαζόμενος. Ὁ σπάταλος ὅστις ἐξοδεύει δέκα λεπτά καθ' ἐκάστην εἰς ἀσωτίας ἢ εἰς τὴν ἀργίαν χάνει λοιπὸν τὸ πρῶτον ἔτος 37 δραχμὰς, τὸ δεύτερον ἐκτὸς τῶν 37 δραχμῶν τὸ εἰσόδημα τοῦ πρώτου ἔτους, τὸ τρίτον ἐκτὸς τῶν 37 δραχμῶν τὸ εἰσόδημα τῶν δύο πρώτων ἐτῶν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Εἰς δὲ τὸ τέλος 20 ἐτῶν ὅλα τὰ συναθροισθέντα ταῦτα ποσὰ ἀποτελοῦσι τὸ κεφάλαιον 1, 200 δραχμῶν. Εἰς τρόπον ὅτε ὁ ἐργάτης ὁ ἐξοδεύων ἀνωφελῶς 10 λεπτά καθ' ἐκάστην ἡμέραν, χάνει εἰς τὸ διάστημα 20 ἐτῶν χιλίας διακοσίας δραχμὰς.

Ἐν Εὐρώπῃ ὁ βιομήχανος καὶ ὁ τεχνίτης γινώσκουσι τοῦτο ἡ δὲ ἀπρηνότης δὲν εἶναι ἡ κυρία αὐτῶν ἑλλειψίς. Κατ' ἔτος

καταγίνονται ὅπως ἀποταμιεύσωσι ποσὸν τι καὶ ἐὰν δὲν κατορθώσωσι τοῦτο, παραπονῶνται δικαίως ὅτι ἀπώλεσαν τὸν καιρὸν των. Καταθέτουσι δὲ τὰ ἐξοικονομηθέντα κεφάλαια ὅπως κάλλιον ἐννοήσωσιν, ἐνίοτε ἐκτὸς τῆς βιομηχανίας των, ἄλλοτε ἐντὸς ἐνθα κερποφορεῖ περισσότερον. Ἀφοῦ δὲ ἀποταμιεύσωσιν ἀρκετὰ ὅπως ζήσωσιν ἐν ἀνέσει, ἐκκαθρίζουσιν καὶ ἐν τῇ πωλήσει τοῦ καταστήματός των εὐρίσκουσι τὴν ἀξίαν τῶν συναθροισθέντων ἀποταμιεύσεων. Οὕτω πράττουσι συνήθως οἱ φρονιμώτεροι καταστηματαρχαί.

Ἀλλὰ τινὲς δύνανται νὰ μοι ἀντιτείνωσιν ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιθυμίας εὐκόλως δύναται νὰ ἐξοικονομήσῃ, καὶ ὅτι ἐὰν οἱ ἐργάται εἶχον τὴν αὐτὴν ὠφέλειαν ἣν ἔχουσιν οἱ καταστηματαρχαί ἤθελον πράξει τὴν αὐτὴν ἐξοικονόμησιν. Εἰς τὴν ἐνστασιν ταύτην ἀπαντῶ «Ναὶ βεβαίως ὁ κερδιζὼν περισσότερα εὐκολώτερον δύναται ν' ἀποταμιεύσῃ Ἐντούτοις μὴ ἀπατώμεθα. Ἡ ἐξοικονόμησις εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις εἶναι δύσκολος συγχρόνως καὶ εὐκολος καθότι εἶναι περιορισμὸς τῶν ἐπιθυμιῶν μας, ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτῆς συνίσταται μᾶλλον εἰς τὴν σταθεράν ἡμῶν θέλησιν ἢ εἰς περίσσευμα τι εἰσοδημάτων.»

Ὑπάρχουσι βεβαίως ἀνάγκαι τινὲς καθὼς τὸ τρώγειν, τὸ κοιμάσθαι, τὸ ἐνδύεσθαι τὰς ὁποίας ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἱκανοποιήτῃ, ἄλλως κινδυνεύει ν' ἀποθάνῃ καὶ αἵτινες συνιστῶσι τρόπον τινὰ τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῆς ὑπάρξεως. Ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἐλαχίστου τούτου ὅρου, ὁ ἐργάτης δὲν δύναται ν' ἀποταμιεύσῃ τίποτε, δεόν νὰ πορισθῇ αὐτὸν διὰ τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ τὸν καταναλώσῃ καθ' ὅλοκληρίαν καὶ ἐὰν δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο, τότε ὀφείλει νὰ συντρέξῃ εἰς τὸ ἔλεος τῶν ἄλλων.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορίσῃ τις ἀκριβῶς τὸν ἐλάχιστον τοῦτον ὅρον. Διὰ τὸν ἄγριον, ὁ ἐλάχιστος ὅρος εἶναι ἴσως ρίζα τις εὐρεθείσα εἰς τὸ βάθος δάσους

τινός καὶ καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐνδυμασία δὲν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μεγίστου ὅρου εἰς πολλάς φυλάς τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ πολιτισμὸς κατέστησεν ἡμᾶς μᾶλλον ἀπαιτητικούς. Ἀλλὰ, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ, νομίζετε ὅτι ὁ ἐλάχιστος ὅρος εἶναι ὁ αὐτὸς ὡς καὶ διὰ τὸν χωρικὸν ὅστις ὀλιγαρκῶς ὦν τρέφεται λιτῶς, ἡ δὲ ἐνδυμασία αὐτοῦ εἶναι ἀπερίττος καὶ ἀπλή;

Ὑπεράνω τοῦ ἐλαχίστου τούτου ὅρου, πόσας ἀνάγκας δὲν δημιουργοῦμεν! Αὐταὶ δύνανται νὰ ᾖναι νόμιμοι ὅσάκις ἔχομεν τὰ μέσα νὰ τὰς ἱκανοποιήσωμεν. Ἐχουσι τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἐπεὶδὴ εἶναι τὸ ἰσχυρότερον κέντρον τῆς προόδου τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ βελτίωσις ἀπάντων. Οἱ λαοὶ οἵτινες δὲν οἰστροληατοῦνται ὑπὸ τοῦ κέντρου τούτου, ὡς συμβαίνει δυστυχῶς εἰς τινὰ μεσημβρινὰ ἔθνη, μαραίνονται καὶ δὲν ὑψώνονται οὔτε ἠθικῶς οὔτε ὕλιν. Ἀναφέρω ὅμως ὅτι εἶναι ἀνάγκαι παρ' ἡμῶν δημιουργηθεῖσαι καὶ οὐχὶ ὑποβληθεῖσαι ὑπὸ τῆς φύσεως· εἴμεθα τὰ τέκνα τῶν ἐξέων ἡμῶν. Εἰς τὸν εὐμετάβλητον ὅρον ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξίς ἡμῶν, προσθέτομεν διαφόρους ἀπολαύσεις, κατὰ τὸν τόπον, τὸν χρόνον καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν ἣ ἢ ζῶμεν καὶ ἀφοῦ ἅπαξ συνοικειοθῶμεν μὲ τὰς ἀπολαύσεις ταύτας, πᾶσα ἀφαίρεσις φαίνεται ἡμῖν ὡς ἀποκοπὴ μέλους ἣτις παράγει θλίψιν μὴ καταλογιζομένη οὔτε ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀφαιρεθέντων ἀντικειμένων, οὔτε ἐκ τοῦ πρσοῦ τῆς ὑφισταμένης περιουσίας, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς ψυχικῆς δυνάμεως τοῦ πάσχοντος.

Εἰς ὅλας τὰς τάξεις ὑπάρχουσιν ἄτομα τινὰ ἅτινα φθάνουσιν ἄνευ κόπου εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν τῶν ἀπολαύσεων θς ἐσυνήθισαν παρὰ τῇ κοινωνίᾳ ἐν ἣ ἢ ζῶσιν· οὗτοι ἀπολαύουσι τῶν παρόντων ἀγαθῶν καὶ ἐξοικονομοῦσιν, ὁ βίος αὐτῶν τρόπον τινὰ ἰσοσταθμίζεται. Ὑπάρχουσιν ἄλλοι οἵτινες δὲν ὑψώνονται εἰς τὰς ἀπολαύσεις ταύτας εἰμὴ ἐκτείνοντες ὅλα τὰ ἐλατήρια τῆς ὑπάρξεώς των καὶ οἵτινες ἐνεκεν

τῆς ἀπερισκέπτου διαγωγῆς των ἀδυνατοῦσι νὰ προνοήτῳσι διὰ τὸ μέλλον. Αἰτίξ τῆς ἀσθενείας ταύτης εἶναι ἡ ἀσωτία, ὁ πιθηκισμὸς καὶ ἡ πολυτέλεια ἣτις δυστυχῶς καταπλημμύρισε καὶ αὐτὰ τὰ κατώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας. Ἐγκαταλείψαμεν, κύριοι, τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν ἀπλότητα ὅπως παραδοθῶμεν τυφλοῖς ὁμαξιν εἰς τὸν λεγόμενον εὐρωπαϊκὸν συρμόν. Ἐνταῦθα ἤδη ἡ ἀμιλλα πρὸς τὸ ἐνδύεσθαι κατὰ τὸν νεώτερον συρμόν ἐκυρίευσσε τὴν ἀνωτέραν καθὼς καὶ τὴν κατωτέραν τάξιν τῆς κοινωνίας μας. Οὐδεὶς ὅμως σκέπτεται ὅτι ἡ μωρία αὕτη ἐνισχύει τὴν ἀνέκαθεν *θρονονμένην ἀνατολικὴν ἡδοναίαν*, ὅτι καταστρέφει τὰ καλὰ ἥθη, ὅτι ἐξάγει ἄνευ τινὸς ὠφελείας μέγα ποσὸν χρημάτων ἐκ τῆς πολιτείας, ὅτι ἀφανίζει πлагίως καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον διότι ὁ συχνὸς νεωτερισμὸς καθιστᾷ ἄχρηστα τὰ παρελθόντα τοῦ συρμοῦ ἐμπορεύματα. Εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν αἱ οἰκογένειαι ἡμῶν εὐχαριστοῦντο εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν κατασκευαζόμενα φορέματα, ἕκαστος δὲ οἰκογενειάρχης ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ χρηματικὸν τι ποσὸν πρὸς ἀπόκτησιν ὠφελίμου τινὸς πράγματος, σήμερον ὅμως ὄχι μόνον στερούμεθα χρημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψίν μας θυσιάζομεν ὅπως ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐπικατάρκτον *μόδα*.

Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἠθικῆς, πρέπει νὰ ἐξοικονομῶμεν διὰ νὰ μὴ καταντήσωμεν ἕνεκεν τῆς ἀπραξίας καὶ τοῦ γήρατος εἰς τὴν ἐνδειαν καὶ τὴν ἐπαιτείαν. Ὅπως ἐξασκήσῃ τις τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἀπαιτεῖται βεβαίως ἠθικὴ δύναμις· δεόν νὰ ὀπλισθῇ τις ἐναντίον τῶν πειρασμῶν τῆς ζωῆς καὶ πολλάκις ἐναντίον τῶν πραγμάτων ἐκείνων ἅτινα θεωρεῖ τις ὡς ἀναγκαῖα. Ὡς πρὸς τοῦτο τὴν πρώτην πρακτικὴν συμβουλήν ἣν ὀφείλω νὰ σᾶς δώσω εἶναι νὰ μὴν ὑποθηκεύετε οὐδέποτε τὸ μέλλον πρὸς ὄφελος παρούσης τινὸς ἀπολαύσεως, ἢ γουν ν' ἀγοράζητε πάντοτε

ταῖς μετρητοῖς τὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς ὑμῶν καταναλώσεως. Ἡ ἐργατικὴ τάξις ναυαγεῖ συχνάκις ὡς πρὸς τοῦτο, διότι θέλουσα νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἐπαυξάνει τὰ χρέη τῆς καὶ ἀκολούθως ἀδυνατεῖ νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ καθυστεροῦντα. Ἐπέρχεται ἡ ἀπραξία ἐπομένως δὲν κερδίζει τίποτε, οὐχ ἥττον ὁμως ἡ δαπάνη ἐγένετο, ἡ ἀπόλαυσις παρῆλθε καὶ δὲν τῇ ἀπομένει ἄλλο εἰμὴ τὸ φορτίον τοῦ χρέους καὶ ἡ θλιβερὰ ἀνάμνησις ὅτι δὲν δύναται ν' ἀποτίσῃ τὰ ὀφειλόμενα.

Ὁ ἐργάτης δύναται νὰ κάμῃ δύο εἰδῶν δαπάνας, λίαν διαφορετικῆς φύσεως· δαπάναι τῆς παραγωγῆς καὶ δαπάναι τῆς καταναλώσεως. Τὰ μετρητὰ ἅτινα διαθέτει τις ὑπὲρ τῆς καταναλώσεως δέον νὰ ᾔῃαι ὅσον τὸ δυνατόν λίαν περιορισμένα, ἐνῶ ἡ παραγωγή δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦτον, δύναται νομίμως νὰ συντρέξῃ τις εἰς τὴν πίστωσιν ἣτις συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν σημερινῶν κοινωνιῶν. Ἐὰν θέλωμεν λοιπὸν νὰ παράξωμεν δυνάμεθα νὰ συντρέξωμεν εἰς τὴν πίστωσιν, πλὴν μὲ φρόνησιν καὶ ἐμπιστοσύνην.

Λαμβάνω ἐν παράδειγμα ὅπως ἐξηγήσω σαφέστερα τὴν ιδέαν μου. Ὑποθέσατε ξυλουργὸν ὅστις λαμβάνει τὴν παραγγελίαν νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἀναγκαῖα ἐπιπλα οἰκίας τινός. Ἐπειδὴ ὁμως στερεῖται χρημάτων ὅπως ἀγοράσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ξυλείαν ἀγοράζει αὐτὴν ἐπὶ πιστώσει. Ὑποθέτω τώρα ὅτι ἡ ἀξία τῆς ξυλείας ταύτης συνίσταται εἰς Δρ. 200, ἡ δὲ προσωπικὴ ἐργασία τοῦ ξυλουργοῦ εἰς Δρ. 300. Ὅπόταν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς θέλει ἐκτελέσει τὴν παραγγελίαν καὶ λάβῃ τὰς 500 δραχμὰς, αἵτινες τῷ ὀφείλονται, ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου θέλει προαφαιρέσει ἁμέσως 200 δραχμὰς ὅπως ἐξοφλήσῃ εἰς τὸν ἔμπορον τῆς ξυλείας τὸν ἐκκρεμῇ αὐτοῦ λογαριασμὸν. Ἡ προκαταβολὴ τῶν χρημάτων τὴν ὁποίαν ὁ ξυλουργὸς ἔλαβε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἶναι ἄνευ κινδύνου, ὑπῆρξε μάλιστα ὠφέλιμος καὶ

διὰ τὸν ἔμπορον ὅστις ἠδυνήθη νὰ ἐξοδεύσῃ τὸ ἐμπόρευσμά του καὶ διὰ τὸν ξυλουργὸν ὅστις ἐκέρδισε διὰ τῆς ἐργασίας του 300 δραχμὰς τὰς ὁποίας ἤθελεν ἀπωλέσῃ ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ξυλείαν. Ἴδου ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς πιστώσεως.

Ἐὰν πρόκειται ὁμως ν' ἀγοράσῃ τις ἐνδύματα, ἐπιπλα, ἀσπρόρουχα τὸ πρᾶγμα τότε διαφέρει. Ὑπάρχουν τινὲς οἵτινες ἀγοράζουσιν ἐπὶ πιστώσει ὅπως δῆθεν ὠφεληθῶσι λαμπρᾶς εὐκαιρίας. Ἡ εὐχέρεια αὕτη ὅσον ὠφέλιμος καὶ ἂν ᾔῃαι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν προσωπικῶν μας ἀναγκῶν καλεῖται ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων ἀγορὸς δαπάνῃ διότι συμβαίνει ἕνεκεν τῶν μικρῶν κερδῶν ἢ ἄλλων ἀπροσδοκῆτων περιστάσεων νὰ μὴ δυνηθῶμεν ν' ἀποτίσωμεν τὰ ὀφειλόμενα ἢ δὲ ὑποτιθεμένη εὐχέρεια θέλει καταντήσῃ δι' ἡμᾶς αἰτία στενοχωρίας. Ἴδου λοιπὸν περίστασις κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πίστωσις εἶναι ἀπατηλὴ καὶ καταστρεπτικὴ.

Ὅπως συνδράμωσι τὴν πρόβλεψιν ταύτην, οἱ Εὐρωπαῖοι ἐσύστησαν διάφορα καθιδρύματα ἅτινα βεβήκως δὲν δημιουργοῦσι τὴν ἐξοικονόμησιν ἀλλὰ τὰ ὁποῖα καθιστόντα αὐτὴν μᾶλλον ἐπικερδῇ προφυλάττουσι τὴν ἐργατικὴν τάξιν ἐκ τῶν καθημερινῶν πειρασμῶν. Τὸ ἀρχαιότερον καὶ τὸ καλλήτερον κατὰστημα εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἐξοικονομητικὴ τράπεζα διὰ τοὺς ἐργάτας. Πρὸ ἐνὸς αἰῶνος εἰς κανὲν μέρος τῆς Εὐρώπης δὲν ὑπῆρχον ἐξοικονομητικαὶ τράπεζαι, οὐδεὶς ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐργατῶν, ἡ δὲ ἐξοικονόμησις ἦτον σπανία. Ὁ χωρικὸς ἐπεσώρευε ὅτάνκις ἠδύνατο μερικὰ χρήματα ἅτινα ἐφύλαττε διὰ τὰς μεγάλας περιστάσεις τοῦ βίου του ἢ τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ὅπως ἀγοράσῃ στρέμματα τινὰ τῆς γῆς. Ὁ ἐργάτης καὶ ὁ χειρῶναξ τῶν πόλεων δὲν ἐπεσώρευον διότι ὀλίγα ἐκέρδιζον.

Μία ἐκ τῶν κυρίων ἀρετῶν τῆς συγχρόνου κοινωνίας εἶναι ἡ φροντίς ἣν λαμβάνουν

βάνει διὰ τὰς ὑποδεστέρας τάξεις τῶν πολιτῶν. Εἰς τοὺς φιλοσόφους τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς καθιδρύσεως τῶν ἐξοικονομητικῶν τραπεζῶν αἵτινες ἐσυστήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς Ἀμβούργον, ἀκολούθως εἰς Ἀγγλίαν. Μετὰ τοὺς μεγάλους πολέμους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας οἵτινες εἶχον ἐμποδίσει τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς Γαλλίαν, ἡ πρώτη ἐξοικονομητικὴ τράπεζα συνεστήθη εἰς Παρίσιους εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλιμβασίλειας. Ἀκολούθως ἐπολλαπλασιάσθησαν, σήμερον δὲ ὑπάρχουν ἐπέκεινα τῶν 392. Ὁ μηχανισμὸς αὐτῶν εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Δις τῆς ἐβδομάδος τὴν κυριακὴν καὶ τὴν δευτέραν κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἐργάτης εἶναι μᾶλλον ἐλεύθερος, ἕκαστος δύναται νὰ καταθέσῃ τὰ ἐξοικονομηθέντα χρήματά του. Ὁ ἐλάχιστος ὅρος εἶναι 4 φράγκο μέχρι 300 φράγκων. Ὅκτῳ ἡμέραι μετὰ τὴν παρακαταθήκην, τὸ ταμεῖον παραδίδει εἰς τὸν καταβολέα δελτάριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι σημειωμένον τὸ παρακατατεθὲν ποσὸν καὶ κατὰ διαδοχὴν ὅλα τὰ ποσὰ ἅτινα θέλουσι προστεθῇ μέχρι 1,000 φράγκων ἅτινα ὁ νόμος προσδιορίζει. Τὰ ποσὰ ταῦτα παράγουσι τόκον 3 1/2 τοῖς 0/0 εὐτελὲς ποσὸν βεβαίως, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνώτερον ἐκείνου ὅπερ τὸ κράτος χορηγεῖ εἰς τοὺς κατέχοντας χρεωστικὰ γραμμάτια καὶ τὸ ὁποῖον ἐπαρκεῖ ὅπως ἐνθαρρύνει τὴν ἐξοικονομήσιν. Τὸ παρακατατεθὲν τοῦτο φράγκον τὸ ὁποῖον ὁ ἐργάτης ἤθελε δαπανῆσαι εἰς μηδαμινὰ πράγματα καὶ πολλάκις εἰς τὸ κρασοπωλεῖον δὲν δύναται νὰ τὸ ἀποσύρῃ εἰμὴ μετὰ ὁκτῶ ἡμέρας ἀφοῦ προηγουμένως κάμει τὴν αἴτησίν του. Διὰ τοῦ μέσου τούτου, κύριοι, οὐ μόνον τίθεται φραγμὸς εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἐργάτου ἀλλ' ἀρχίζει ν' ἀποκτᾷ ἰδέαν τάξεως καὶ οἰκονομίας.

Αἱ ἐξοικονομητικαὶ αὗται τράπεζαι κατέχουσι σήμερον ἐπέκεινα τῶν 450,000, 000 φράγκων κεφάλαια, ἀνήκοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Τὰ κεφάλαια ταῦτα δὲν μένουσιν ἀνωφε-

λῶς ἀργά. Ὁ καταθέσας αὐτὰ σπανίως τὰ ἀποσύρει, οὐχὶ ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὰς ὀρέξεις του, ἀλλ' ὅπως θεραπεύσῃ ἀνάγκας τινὰς ἢ ὅπως ἐπιχειρησθῇ ὠφέλιμον τινὰ κερδοσκοπίαν. Ἐνίοτε διὰ τῶν ἀποτιθεμένων κεφαλαίων ὁ ἐργάτης νυμφεύεται καὶ ἐξασφαλίζει τὸ μέλλον του. Ὁ μικρὸς χειρὼναξ ἀναλαμβάνει ἔργα σπουδαῖα, ὁ ξυλουργὸς, περὶ τοῦ ὁποίου σὰς ἀνέφερα, ἀντὶ ν' ἀγοράσῃ ἐπὶ συστάσει 200 δρ. ξυλείαν δύναται ν' ἀγοράσῃ τοῖς μετρητοῖς καὶ ἐπομένως νὰ πληρώσῃ 5 ἢ 10 δραχμὰς εὐθηνότερα ὁπόταν δὲ λάβῃ τὴν ἀντιμισθίαν του οὐ μόνον θέλει ἀντικαταστήσῃ τὰς 190 ἢ 195 δραχμὰς ἃς ἔλαβε ἐκ τοῦ ἀποταμιευτηρίου ἀλλὰ περὶ πλέον 20 ἢ 30 δρ. ἐκ τῶν ὠφελιμάτων. Ὡστε διὰ τοῦ μέσου τούτου θέλει ἔχει ὡς ταμίην τὴν κυβέρνησιν ἣτις οὐ μόνον θέλει φυλάττει τὰ χρήματά του ἄνευ πληρωμῆς ἀλλὰ θέλει τῷ πληρώνει καὶ τόκον 3 1/2 τοῖς 0/0.

Εἰς Παρίσιους πολλοὶ ἐκ τῶν ἐργατῶν πράττουσιν οὕτω. Κατ' ἔτος 150 περίπου ἑκατομμύρια ἐξέρχονται ἐκ τῶν τραπεζῶν διὰ μιᾶς θύρας ὅπως ζωογοήσωσι τὴν παραγωγὴν καὶ βελτιώσωσι τὴν τύχην τῶν καταβολέων, ἐνῶ διὰ τῆς ἄλλης θύρας εἰσέρχονται 175 ἑκατομμύρια, καρπὸς νέων ἐξοικονομήσεων. Τοιοῦτος εἶναι, κύριοι, ὁ μηχανισμὸς καὶ τὸ εὐχάριστον ἐξαγόμενον τῶν ἀποταμιευτηρίων εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις τῆς Εὐρώπης.

Ἑπάρχει καὶ ἕτερον ἀρχαιότερον κατὰστημα ὅπερ παρέχει περισσοτέραν ἄμεσον ὠφέλειαν ἢ αἱ ἐξοικονομητικαὶ τράπεζαι. Τὸ κατὰστημα τοῦτο καλεῖται Ἑταιρία τῶν ἀμοιβαίων βοηθημάτων. Ἡ Ἑταιρία αὕτη εἶναι ἐξασφαλιστικὴ, τὰ μέλη τῆς ὁποίας δυνάμει μικρᾶς μηνιαίας συνεισφορᾶς ἐγγυῶνται εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν μελῶν, ἐν καιρῷ ἀσθενείας διὰ τὰ ἐξόδα τοῦ ἱατροῦ, τῶν φαρμάκων καὶ διὰ χρηματικὴν τινὰ ἀποζημίωσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν συμποσοῦται εἰς ἕν ἑκατομμύριον. Ἡ σπουδιότης τῆς ἐταιρίας ταύ-

της είναι μεγάλη καὶ εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι εἰάν καὶ ἡμεῖς, ἐμφορούμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ συνεταιρισμοῦ, τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἐσυσταίναμεν τοιοῦτου εἴδους τραπέζων διότι ὁπισθεν τῆς ἀσθενείας ἐπέρχεται τὸ γῆρας ἂν ποτε ὁ ἐργάτης καταντήσῃ εἰς αὐτό. Αἱ δυνάμεις τότε εἶναι ἐξηντλημέναι, ἡ δὲ ἀνάπαυσις καταντᾷ ἀπολύτως ἀναγκαῖα.

Τὸ ταμεῖον τῶν ἀποχωρήσεων ἰδρυθὲν εἰς Παρίσιον τὸ 1854 χρησιμεύει ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς γέροντας τακτικὸν εἰσόδημα. Ὅσα μέλη παρακαταθέσουν τακτικῶς ἐκ τῆς ἡλικίας εἴκοσι ἐτῶν 55 λεπτὰ καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα, δικαιούνται, ἅμα φθάσωσι τὰ 60 ἔτη, εἰς ἰσὺς σύνταξιν 500 φράγκων. Περιπλέον εἰάν μέλος τι παρακαταθέσῃ 15 φράγκα κατ' ἔτος διὰ τὸ τριετές αὐτοῦ τέκνον, ὅταν τὸ παιδίον φθάσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν 60 ἐτῶν δικαιούται ὡσαύτως νὰ λαμβάνῃ ἰσὺς σύνταξιν 542 φράγκων, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του οἱ κληρονόμοι του θέλουσιν ἀνακτήσει ὅλα τὰ κεφάλαια ἅτινα οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ ὁ ἴδιος κατέθεσαν ἐκ τῆς ἡλικίας τριῶν ἐτῶν.

Ἡ Ἀγγλία παρέχει ἡμῖν, ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, θέαμα μᾶλλον ἐκπληκτικὸν καὶ τὸ ὅποιον ὀφείλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Πρὸ εἴκοσι ἐτῶν τὰ ἐξοικονομηθέντα κεφάλαια τῶν ἐργατῶν συνεποσύντο εἰς 642 ἑκατομμύρια φράγκα, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀποταμιευτηρίων ὁσημέραι αὐξάνει καὶ πολλαπλασιάζεται. Εἰς Γερμανίαν ὑπάρχουν 900 τράπεζαι τοῦ εἴδους τούτου, τὰ δὲ κεφάλαια αὐτῶν ὑπερβαίνουν τὰ 270 ἑκατομμύρια.

Ἐκ τούτου βλέπομεν πόσον ἐνισχύεται ἐν Εὐρώπῃ ἡ δημοσία πίστις καὶ ποῖα μέσα ἡ κοινωνία προσφέρει πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν πολιτῶν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν προσωπικὴν πίστιν ἣτις ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης ἣν παρέχει ὁ

ἐργάτης καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ὁ ἐργάτης ὁ ἔχων ἀνάγκην προκαταβολῆς χρημάτων δύναται νὰ ζητήσῃ αὐτὰ ἀφοῦ προηγουμένως δώσῃ ἐγγύησιν καὶ ὑποσχεθῇ, εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι θέλει πληρώσει τὸ χρέος του. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πιστώσεως ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις ἐν Σκωτίᾳ. Ἴδου πῶς γίνεται εἰς *Glasgow, Perth* καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις. Ὁ γεωργὸς ὁ ἐπιθυμῶν νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ἀγρὸν του ἢ ὁ ἔμπορος ὁ θέλων νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις του παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ θησαυροφύλακος τῆς τραπέζης παρακολουθούμενος ὑπὸ δύο ἢ τριῶν φίλων γνωστῶν εἰς τὴν διεύθυνσιν. Οἱ τελευταῖοι αὗτοι μαρτυροῦσι περὶ τῆς τιμιότητος καὶ ἀκεραιότητος τοῦ νέου πελάτου καὶ ἐγγυῶνται διὰ τὸ ποσὸν ὅπερ ἔχει ἀνάγκην. Ἐκ τούτου ἐξάγεται πόσον ἡ ἀνάπτυξις τῆς πιστώσεως ταύτης ὑποθέτει ἠθικὴν πρόοδον ἐν τῇ ἐργατικῇ τάξει. Ὁ λαὸς τῆς Σκωτίας ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην εἶναι λίαν ἀξιοσέβαστος καὶ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ ἠθικώτερος καὶ τιμιώτερος λαὸς τῆς Εὐρώπης. Μὲ τοῦτο ἔμως δὲν ἐννοῶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τίμιοι ἄνθρωποι, ναὶ ὑπάρχουν, ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ τιμιότης καὶ ἡ προθυμία, ἀπαιτεῖται ὡσαύτως δραστηριότης καὶ ἰκανότης ὅπως πολλαπλασιάσῃ τις τὰ κεφάλαια τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων.

Ἐν Γαλλίᾳ αἱ καλούμεναι πιστωτικαὶ τράπεζαι τῆς τιμῆς μετρίως ἀνεπτύχθησαν. Βεβαίως ἡ ἐπίνοια αὕτη εἶναι λαμπρὰ διότι στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς τιμῆς καὶ ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἡ γαλλικὴ κοινωνία δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνου τῆς τελειότητος κατὰ τὸ ὅποιον ὁ λόγος τῆς τιμῆς ἐπαρκεῖ ὅπως πληρώσῃ τις τὰ ὀφειλόμενα. Ἐντούτοις εἰς μερικὰς πόλεις τῆς Γαλλίας ὑπάρχουσι τράπεζαι τοῦ εἴδους τούτου ἐνθα ὁ δανειζόμενος παρουσιάζεται εἰς τὴν τράπεζαν συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἢ τῶν

γονέων του, ὅπως ζητήσῃ δάνειον ὑποθηκεύων τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Δύο βιβλία εἶναι ἀνοικτὰ, τὸ μὲν ὀνομάζεται τὸ βιβλίον τῆς δημοσίας ὑπολήψεως τῆς κοινότητος, ἐν ᾧ καταγράφονται τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες διατήρησαν πιστῶς τὴν ὑπόσχεσίν των, εἰς δὲ τὸ ἄλλο τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἐφάνησαν ἀξιόχρεοι.

Ἐπάρχει καὶ ἑτέρα πίστωση, ἣν θέλω ἀποκαλέσει πίστωση ἀντιλήψεως, καὶ ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ νὰ δανείζῃ τις χρήματα ἐπ' ἐνεχύρῳ. Ἐννοῶ ἐνταῦθα τὰ Ἐνεχυροδανειστήρια *monts-de-piété*. Ἐκ τῶν καταστημάτων τούτων οὐ μόνον ἡ ἐργατικὴ τάξις ὠφελεῖται ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εὐκατάστατοι, οἵτινες ἐν στενοχωρίᾳ διατελοῦντες ὑποθηκεύουσι τὰ πολύτιμα αὐτῶν σκεύη, ὅπως λάβωσι προκαταβολὴν τινὰ χρημάτων. Ἐπάρχουσιν ἄλλοι τινὲς, ὡς λ. χ. μικροὶ ἐπιχειρηματίαι, μικροὶ ἔμποροι, οἵτινες ἐκλαμβάνουσι τὰ Ἐνεχυροδανειστήρια ὡς μέσον πιστώσεως, δι' ἧς θὰ δυνήθωσι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ὑποθέσεις των, ὑπερὶ δὲν εἶναι ὁ προορισμὸς τῶν καταστημάτων τούτων. Ὁ προορισμὸς αὐτῶν εἶναι νὰ χορηγῇ βοήθειαν μόνον εἰς τοὺς ἀπόρους καὶ ἐνδεεῖς. Τὰ ἐνεχυροδανειστήρια ἐπισυστήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς Ἰταλίαν περὶ τὸν 15 αἰῶνα, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ καταπολεμήσωσι τὴν τοκογλυφίαν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ὠφελοῦμενοι τῶν περιστάσεων κατεμάστιζον τοὺς δανειζομένους. Ὁ Λαυδοβίκος 12^{ος} εἰσάξας τὰ καταστήματα ταῦτα εἰς Γαλλίαν ὠφέλησε σημαντικὰ τὸ ἔθνος του καὶ ἀπῆλλαξεν αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν τοκογλύφων οἵτινες, ὡς συμβαίνει εἰσέτι εἰς πολλὰ μέρη ἐνθα τὰ καταστήματα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσι, δανείζουσι πολλάκις μὲ ὑπέρογκον τόκον 30 καὶ 40 τοῖς 0[0].

Τὰ στενὰ ὅρια τῆς πραγματείας ταύτης δὲν μοι ἐπιτρέπουσι νὰ ἐνδιατρίψω περισσότερον εἰς τὸ περὶ ἐξοικονομήσεως σπουδαῖον ζήτημα, θὰ περιορισθῶ μόνον

νὰ ὑποβάλω εἰς τὰς σκέψεις] ὑμῶν τὰς ἐξῆς πρακτικὰς συμβουλὰς.

α.) Προσπαθεῖτε νὰ πληρῶνῃτε πάντοτε τοῖς μετρητοῖς ὅσα πράγματα εἶναι προωρισμένα διὰ τὴν προσωπικὴν σας κατανάλωσιν.

β.) Πρὶν κάμῃτε ὅποιονδήποτε ἐξοδον, σταθμίσατε νοερῶς τὴν ἐφήμερον ἡδονὴν μὲ τὴν στέρησιν τῆς ἐπιούσης, δηλαδὴ ἐξετάσατε ἐὰν ἡ εὐχαρίστησις, ἣν μέλλετε ν' ἀπολαύσῃτε, ἰσοδυναμῇ μὲ τὴν ἀνάγκην, ἣν θέλετε αἰσθανθῇ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλετε ἱκανοποιῆσαι διὰ τῶν αὐτῶν χρημάτων.

γ.) Ὑπολογίζετε τὸ καθημερινόν σας ἐξοδον οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἡμερομισθίου σας, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ μέσου ὅρου τῶν χρονικῶν σας ἡμερομισθίων, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας καὶ τὰς τυχαίας διακοπὰς.

δ.) Μὴ θεωρεῖτε ὡς περιττὴν οὐδεμίαν ἐξοικονόμησιν ὅσον μηδαμινὴ καὶ ἂν ἦναι, διὰ τοῦ μέσου τούτου συνηθίζετε εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν οἰκονομίαν, διότι κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν οἱ μικροὶ ρύακες ἀποτελοῦσι τοὺς μεγάλους ποταμούς.

ε.) Ἐὰν ᾔσθε νυμφευμένοι, μὴ ἔχετε χωριστὸν βαλάντιον, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ χρήματα, ἅτινα κρύπτει τις ἐκ τῆς συζύγου του, εἶναι χρήματα τὰ ὁποῖα ἐξοδεύει ἐπὶ κακοῦ. Ἡ φρόνιμος οἰκονόμος, ἥτις ἔχει τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκίας, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταλληλοτέρα εἰς τὸ νὰ διαχειρίζηται τὰ καθημερινὰ σας ἐξοδα.

ς.) Τέλος συνεθίζετε τὰ τέκνα σας εἰς τὴν οἰκονομίαν. Καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα, ὁσάκις εἰσθε εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς διαγωγῆς των, θέσατε κατὰ μέρος μικρόν τι ποσόν, τὸ ὁποῖον θέλετε διπλασιάσει εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Οὕτω βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαίσθητως σχηματίζετε ἓν κεφάλαιον, ἐκ τοῦ ὁποῖου θέλει ὠφεληθῇ τὸ τέκνον σας ὅποτεν μεγαλώσῃ.

Τελευτῶν θεωρῶ καθήκόν μου νὰ ὑποβάλω ὑμῖν καὶ τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις.

Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐλλείψεων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους εἶναι ἀναντιρρήτως καὶ ἡ ἀπρονοησία. Ἐξετάζοντες τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος βλέπομεν ὅτι ἡ ἀπρονοησία τῶν Ἑλλήνων ἐξώρισε τὸν Θεμιστοκλέα, ἐξωστράκισε τὸν Ἀριστείδην, ἐπότισε τὸν Σωκράτην τὸ κώνειον καὶ ἐδίωξε τὸν Δημοσθένην τὸν ἀδάμαστον ἐκείνον ρήτορα τῆς Ἑλ. ἀνεξαρτησίας. Ἡ μὲν πλεονεξία κατέστρεψε τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ἡ δὲ ἀπρονοησία ἐβυσσίασε τὸν Νικίαν μὲ πεντήκοντα χιλιάδας στρατευμάτων εἰς τὴν Σικελίαν. Τέλος ἡ ἀπερισκεψία καὶ ἡ διχόνοια τῶν προγόνων μας ἔφερε τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ἄλλην ἐπίσης προγενεστέραν ἐποχὴν ἀπωλέσαμεν ἕνεκεν τῆς ἀκηδεΐας καὶ τῆς ἀλαζονείας ἡμῶν οὐ μόνον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἠθικὴν ἐπίδρασιν καὶ βαρύτητα ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ διέποντες τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος οὐδόλως προνοοῦσι περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι τὸ διέπον τὴν Ἑλλάδα φορολογικὸν σύστημα εἶναι ἀθλιέστατον καὶ τυραννικόν, ὅτι ἡ γεωργία εἶναι ὅλως παρημελημένη, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ἔθνους δὲν εἶναι εὐάρεστος, ὅτι αἱ ἐπαρχίαι καταθλίβονται ὑπὸ τῆς δυστυχίας, ὅτι ὁ στρατὸς ἀπορροφᾷ ἀνωφελῶς μέγα μέρος τῶν δημοσίων εἰσοδημάτων, καὶ ὅτι οὐδεμίαν πρόνοια λαμβάνεται ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατελούντων ὁμογενῶν. Ἡ πολιτικὴ ἀνατροφὴ τοῦ ἔθνους παρεδόθη εἰς χεῖρας φαύλων καὶ διεφθαρμένων. Τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα διεδέχθη ἡ πολυτέλεια, ἡ κακοήθεια, ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ διαφθορά. Σήμερον ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος δὲν βλέπει τις ἄλλο εἰμὴ μεγίστην τάσιν πρὸς σύστασιν θεάτρων, ὠδείων καὶ ἄλλων παραπλησίων καθιδρυμάτων. Ποῖα λοιπὸν τὰ αἷτια τῆς ἐγκληματικῆς ταύτης ἀδιαφορίας; Διατὶ ἡ κατάχρησις αὕτη; Τοῦτο, κύριοι, προέρχεται διότι λείπει παρ' ἡμῖν πρῶτον ἡ πολιτικὴ ἐκείνη σύνεσις καὶ

ἡ ἐξυδέρκεια ἡ χαρακτηρίζουσα τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, καὶ δεύτερον ἡ λιτότης, ἡ ἰσότης, ἡ πειθαρχία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ὁμόνοια ἡ καθιστῶσα αὐτὰ μέγала καὶ ἰσχυρά. Ἐν Ἑλλάδι πάντες οἱ αὐτοκαλούμενοι πολιτικοὶ ἄνδρες μόνον περὶ τῆς ἐξουσίας ἐρίζουσι, παραδίδοντες εἰς χεῖρας ἀνικάνων καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὰ σπουδαιότερα συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Οἱ τίμιοι πολῖται παραγκωνίζονται, οἱ δὲ ἄτιμοι καὶ φαυλόβιοι θριαμβεύουσι καὶ προάγονται. Ἐὰν τώρα μεταβῶμεν καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν βλέπομεν ὅτι ἡ αὐτὴ ἀπρονοησία καὶ ἀσυμφωνία διέπει ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις ἡμῶν. Καὶ ἐντούτοις, κύριοι, ἔχομεν πολλὰς θλίψεις ν' ἀνακουφίσωμεν, πολλὰς πληγὰς νὰ ἐπουλώσωμεν, μυρίους ἐχθροὺς νὰ καταπολεμήσωμεν, πολλὰ εἰσέτι νὰ κατορθώσωμεν. Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ὅστις ἡδύνατο πολλὰ ὠφέλιμα νὰ πράξῃ προχωρεῖ βραδέως ἕνεκεν τῆς μικρᾶς ὑποστηρίξεως, ἧς ἔτυχε παρὰ τῶν ὁμογενῶν. Εἶναι ἀληθές ὅτι καὶ εἰς τὰ ἐνυπάρχοντα μέλη δὲν βλέπει τις τὴν δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν ἐκείνην τὴν χαρακτηρίζουσαν τὰ σωματοεἶα ταῦτα. Ἐυσστήθη ὅπως οὖν βιβλιοθήκη, ἥτις προϊόντος τοῦ χρόνου δύναται νὰ βελτιωθῇ, ἀλλὰ τίς ὁ ἀναγινώσκων; Εὐάριθμα εἶναι τὰ μέλη τὰ συχνάζοντα καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰς τὸ ἡμέτερον Ἀναγνωστήριον. Εἰς Ἑλβετίαν, κύριοι, ὅλοι οἱ πολῖται ἀναγινώσκουσι, διότι πάντες ἐννοοῦσιν ὅτι ἄνευ τῶν φώτων οὔτε πραγματικὴ ἐλευθερία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε ἀληθὴς εὐημερία, οὔτε πολιτισμός. Ἐκαστος πολίτης καλλιεργεῖ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ δι' ἀναγνωσμάτων εἴτε θρησκευτικῶν εἴτε καταλλήλων πρὸς τὸ ἔργον ὑπερ ἐπαγγέλλεται. Εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐταιρίαν τῆς Μουλούζης, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς λογοδοσίας τοῦ βιβλιοφύλακος, 4,800 ἄτομα ἀνέγνωσαν ἐντὸς ἐνὸς ἔτους 83,470 τόμους, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀναγνωσθέντων βιβλίων εἰς ἓν ἔτος εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ ἁνω

Ρήνου ἀνέρχεται εἰς 256,234 τόμους. Ἡ ἀνάγνωσις παρ' ἡμῖν εἶναι λίαν περιορισμένη, διότι ὁ ἡμέτερος λαὸς προτιμᾷ μᾶλλον τὰς ὕλικὰς ἢ τὰς πνευματικὰς ἡδονάς, ὥς ἐκ τούτου τέρπεται ἀναγινώσκων ἄνοστα καὶ ἀνάλατά τινα μυθιστορήματα ἢ σατυρικά φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεμία ὠφέλεια δύναται νὰ προκύψῃ. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ καιρὸς λείπει εἰς αὐτοῦς, ἐνίοι δὲ ὅτι ἡ ἀνάγνωσις εἶναι περιττὴ καὶ ἀνωφελὴς. Τότε κατὰ τὴν γνώμην τῶν τελευταίων τούτων ἃς κλείσωμεν τὰ σχολεῖα, ἃς καύσωμεν ὅλα τὰ βιβλία καὶ ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν ἄγριον καὶ ληστρικὸν βίον. Ὁ ἀναγινώσκων καλὸν τι βιβλίον οὐ μόνον συγκοινωνεῖ μὲ πᾶν ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς ἐφεῦρεν ἢ ἀνθρωπίνῃ διάνοιᾳ, ἀλλὰ τὰ ἥθη, ἢ καρδία καὶ ἡ ἀνατροφή αὐτοῦ μορφώνονται. Πάντες ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν δὲν εἶναι πρακτικόν, τοῦτο ἐν μέρει προέρχεται διότι δὲν ἀναγινώσκουμεν ἀρκούντως ἐπιστημονικὰ βιβλία. Εἰς τὰ ἡμέτερα ἐκπαιδευτήρια ἢ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἀπορροφᾷ ὅλον τὸν καιρὸν τῶν μαθητῶν, τὰ δὲ βοηθητικὰ μαθήματα ἢ παραμελοῦνται ἢ ὀλίγον σπουδάζονται. Οὕτω λ. χ. ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ φυσικὴ, ἡ χημεία, ἡ βοτανικὴ, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἡ γεωγραφία, ἡ ἐκμάθησις τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἡ εὐρωπαϊκὴ ἱστορία καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ μαθήματα θεωροῦνται παρ' ἡμῖν

ὡς πάρεργα, ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην μεγίστη φροντίς καταβάλλεται, ὥπως οἱ μαθηταὶ ἀποκτήσωσι πρακτικὰς γνώσεις καὶ ἐξασκηθῶσι καλῶς εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἐκμάθησις τῆς ἀρχαίας γλώσσης ὥπως ἀνακτήσωμεν τὸν ἐθνισμὸν μας, ὑπάρχουσι μυρία ἄλλα σπουδαῖα ἀντικείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξίς καὶ τὸ μέλλον ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ὁποίων οὐδὲν ὡς προνοοῦμεν. Ἴσως ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη λατρεία πρὸς τὸ παρελθὸν ὑπῆρξε κάπως βλαβερὰ, διότι ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὸ ἀρχαῖον κλέος ἀμελοῦμεν τὸ ἐνεστὼς καὶ δὲν φροντίζομεν περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει κατὰ φυσικὸν νόμον νὰ βαδίζῃ πρὸς τὰ πρόσω καὶ νὰ συμμορφώνηται μὲ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ εὐρίσκεται. Καιρὸς λοιπὸν νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς στασιμότητος ταύτης. Ἄς ἐγκαταλείψωμεν ὀλίγον τι τὸ παρελθὸν καὶ ἃς ἀτενίσωμεν θαρραλέως πρὸς τὸ μέλλον. Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή, ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, ὁ συνεταιρισμὸς, ἡ πρόνοια, ἡ ἐξοικονόμησις, ἡ καλὴ πίστις καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἰδοὺ, κύριοι, τὰ ἐλατήρια τὰ ὑψώσαντα τὴν Εὐρώπην εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἰσχύος, τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς εὐημερίας. Αὐτὰ δύνανται νὰ ὑψώσωσι καὶ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, εἰάν *εἰλικρινῶς* καὶ ἀπαρεγκλίτως ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτὴν ὁδόν.